

Årsrapport 2021 fra Forskningsetisk utvalg

1 Utvalgets sammensetning og virksomhet

1.1 Sammensetning

Forskningsetisk utvalg ved NTNU (FEU) hadde disse medlemmene frem til mai 2021:

- Professor Arne Kristian Sandvik, Institutt for klinisk og molekylær medisin (leder)
- Professor May Thorseth, Institutt for filosofi og religionsvitenskap (nestleder)
- Førsteamanuensis Sule Yildirim, Institutt for informasjonssikkerhet og kommunikasjonsteknologi
- Ph.d.-kandidat Tanja Plasil, Institutt for tverrfaglige kulturstudier
- Professor Guttorm Sindre, Institutt for datateknologi og informatikk
- Lagdommer Dr. juris Bjørn O. Berg, Frostating lagmannsrett

Et nytt utvalg ble oppnevnt av rektor for perioden mai 2021-mai 2024. Det nye utvalget har disse medlemmene:

- Førsteamanuensis Rune Nydal, Program for anvendt etikk, Institutt for filosofi og religionsvitenskap, HF-fakultetet (leder)
- Førsteamanuensis Sule Yildirim Yailgan, Institutt for informasjonssikkerhet og kommunikasjonsteknologi, IE-fakultetet, NTNU Gjøvik
- Lagdommer dr. juris. Ragnhild Ryssdal Vada, Frostating lagmannsrett
- Professor Berge Solberg, Institutt for samfunnsmedisin og sykepleie, MH-fakultetet
- Seniorrådgiver Astrid Vigtil, fakultetsadministrasjonen, IV-fakultetet
- Ph.d.-kandidat Mina Spremic, Institutt for matematiske fag, IE-fakultetet

Seniorrådgiver Thor Bjørn Arlov i Forskningsstaben er utvalgets sekretær og bistår i alle administrative spørsmål. Sekretariatet var uten egen juridisk rådgiver frem til sommeren, men fra juli har rådgiver Sofie Holten i HR- og HMS-avdelingen fylt denne rollen.

1.2 Utvalgsmøter

Som følge av pandemien hadde ikke utvalget fysiske møter i vårsemesteret. Det var ett digitalt møte den 11.05.2021, der rektoratet deltok og takket av de utgående medlemmene. På dette møtet ble også utvalgets virksomhet diskutert med utgangspunkt i mandatet og årsrapporten for 2021.

Forskningsetiske saker og spørsmål som det ellers hadde vært naturlig å drøfte i fysiske møter, ble i vårsemesteret dels håndtert av utvalgsleder i samråd med sekretariatet, dels behandlet på sirkulasjon i utvalget med e-postkorrespondanse.

Det nye FEU hadde sitt konstituerende, fysiske møte den 15.09. Astrid Vigtil ble valgt til nestleder av utvalget. For øvrig ble mandatet drøftet, og det ble orientert om aktuelle saker og henvendelser. Innholdet i og oppfølging av en varslings sak ved ØK-fakultetet som er sendt tilbake til NTNU fra Granskningsutvalget (GRU) ble diskutert.

Det andre møtet i høstsemesteret fant sted 9.11. Også dette møtet var viet til orienteringer om aktuelle saker og henvendelser, og diskusjonen om arbeidsform og mandat ble videreført. I tiden

mellom møtene behandlet utvalget på sirkulasjon en tilleggsuttalelse knyttet til varslingsaken ved ØK-fakultetet som ble vurdert av forrige utvalg (se over og 2.1 under).

1.3 Henvendelser som er behandlet administrativt

Henvendelser og konkrete spørsmål om forskningsetikk, både internt ved NTNU og utenfra, blir behandlet løpende av sekretariatet i samråd med leder. Det har vært flere slike henvendelser i løpet av året, og nedenfor gir vi noen eksempler for å vise spennvidden.

- Henvendelse fra IV-fakultetet om varsel om mulig forskningsjuks, men uklart innhold. Fakultetet fikk råd om håndtering og eventuell granskning. Saken er foreløpig ikke rapportert til eller oversendt FEU.
- E-post fra Nasjonalt kompetansesenter for vold og traumatisk stress med varsel om sak knyttet til publisering uten samtykke. Henvist til MH-fakultetet der dekan selv besvarte henvendelsen 30.09. og avklarte saken. Intet formelt varsel kommet til FEU.
- Henvendelse om mulig plagiat av masteroppgave/artikkelmanus ved IE-fakultetet. Kandidaten tar i første omgang opp saken selv med den gjeldendeforskeren.
- Henvendelse fra SU-fakultetet om prosjekt i konfliktområde, ber om etiske vurderinger i forbindelse med samarbeid med kinesiske forskere. Besvart med e-post fra sekretær og leder.
- Informasjon fra IE-fakultetet om en refusert artikkel som ble plukket opp av kinesiske forskere og publisert med ubetydelige endringer i et annet tidsskrift. Ikke en sak for FEU, men fakultetet fikk råd.
- Flere ulike henvendelser knyttet til prosedyrer for «etisk godkjenning» av forskningsprosjekter. Dels besvart med e-post av leder og sekretær dels henvist videre til Forskningsetiske komiteer og/eller Program for anvendt etikk.

1.4 Seminarvirksomhet

Det har ikke vært gjennomført seminarer eller møter i FEU-regi i 2021, først og fremst på grunn av utskiftning av flere medlemmer og deler av sekretariatet.

Andre initiativer

Sekretariatet tok i høst, i samråd med utvalgslederen, initiativ til å utvikle NTNUs nettsider om forskningsetikk, ikke minst forenkle tilgangen til informasjon og regelverk. I første omgang vil retningslinjene for behandling av mulig uredelighet i forskning bli oversatt til engelsk tidlig i 2022. I løpet av våren og sommeren vil det bli satt i gang et prosjekt for utvikling og forbedring av nettsider om forskningsetikk, i samarbeid med Program for anvendt etikk og Etikportalen ved NTNU.

Med utgangspunkt i Riksrevisjonens kritiske rapport om etterlevelse av forskningsetikkloven i UH-sektoren har sekretariatet tatt initiativ overfor rektoratet til å løfte spørsmålet om registrering og rapportering inn i Forskningsutvalget for drøfting.

2 Forskningsetiske saker behandlet av FEU

I tillegg til løpende rådgivning til enkeltforskere og fagmiljøer (se 1.3), har Forskningsetisk utvalg behandlet én sak i 2021. Saken er unntatt offentlighet av personvern hensyn, men vi refererer innholdet i anonymisert form.

2.1 Varsel om brudd på forskningsetiske normer ved ØK

Saken er «arvet» fra det forrige utvalget og gjaldt varsel ved ØK-fakultetet om brudd på forskningsetiske normer i forbindelse med vitenskapelig publisering og klage på fakultetets behandling av dette. En ph.d.-kandidat hevdet at korresponderende forfatter hadde sendt inn et felles artikkelmanuskript uten kandidatens samtykke samt at en av de øvrige medforfatterne ikke oppfylte kravene til forfatterskap, begge deler i strid i med Vancouver-reglene. FEU ga en uttalelse i saken der konklusjonen var at det ikke var snakk om vitenskapelig uredelighet i forskningsetikklovens forstand, men om normbrudd og et eksempel på uheldig vitenskapelig praksis. FEU mente fakultetets behandling av varselet var forsvarlig ut fra regelverket, men påpekte enkelte læringspunkter.

Kandidaten klaget saken inn for Nasjonalt utvalg for granskning av uredelighet i forskning (Granskningsutvalget, GRU). GRU vurderte den i juni, men tok ikke saken under behandling. I stedet sendte de saken tilbake til NTNU for videre oppfølging, med kopi til FEU. På bakgrunn av GRUs oversendelsesbrev besluttet det ny FEU å avgi en tilleggsuttalelse der de ulike klagepunktene ble kommentert. Denne uttalelsen ble avgitt den 20.10.2021 (ref. 2017/38320) til ØK-fakultetet og NTNUs HR- og HMS-avdeling som ansvarlige for oppfølging, med kopi til rektor og GRU. FEU fastholdt at det ikke er snakk om uredelighet, men at det nok kan være misforståelser og uheldig praksis. FEU konkluderte med at varslings-saken er tilstrekkelig prøvd og at utvalget anser seg ferdig med den.

I brev den 08.12. opplyser GRU at de har tatt NTNUs orientering til etterretning. GRU finner saken behandlet ved NTNU og vil ikke ta saken til behandling selv.

Kandidaten har gitt uttrykk for at hen ikke er fornøyd med utfallet og har opplyst at hen har meldt inn to klager til Diskrimineringsnemnda. FEU har ikke mottatt noen henvendelser i saken etter dette.

3 Forskningsetiske saker ved fakultetene

De fleste saker med forskningsetiske problemstillinger oppstår i fagmiljøene og løses også på institutt- eller fakultetsnivå uten at Forskningsetisk utvalg nødvendigvis blir involvert. I lys av Riksrevisjonen etterlevelserevisjon av forskningsetikkloven og kritikk av NTNUs manglende rutiner og oversikt, er fakultetene pålagt rapportere om aktuelle saker i 2021 i forbindelse med den generelle årsrapporteringen (3. tertial). Fakultetene hadde frist til 29.01. med å rapportere og er også fulgt opp etter fristens utløp.

3.1 AD-fakultetet

Fakultetet har ikke registrert forskningsetiske saker i 2021.

3.2 HF-fakultetet

Fakultetet har ikke rapportert om forskningsetiske saker i 2021.

3.3 IE-fakultetet

Fakultetet har ikke behandlet forskningsetiske saker i 2021, men er blitt spurt om råd med hensyn til plagiering eller manglende kreditering av en vitenskapelig publikasjon.

3.4 IV-fakultetet

Ett institutt melder om at et varsel er mottatt og behandlet i 2021. Saken omfatter mistanke om brudd på gjeldende forskningsetiske normer og retningslinjer knyttet til forfatterskap, mistanke om plagiering og feil i datagrunnlag i tidsskriftpublikasjon. Denne saken er oversendt til og behandles videre på fakultetet i 2022. Fakultetet har nedsatt en granskningskomite, i tråd med NTNUs retningslinjer.

I kjølvannet av saker fra 2019 har enkelte miljøer tatt initiativ til lokale tiltak omkring forståelse av forskningsetiske problemstillinger, som tematiske samlinger for forskningsetikk med ekstern foredragsholder.

3.5 MH-fakultetet

MH har i løpet av 2021 behandlet tre forskningsetiske saker som alle ble løst internt ved fakultetet. En av sakene, der også Forskningsetisk utvalg ble kontaktet, handlet om et varsel fra Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (NKVTS) om en publisering uten samtykke i et prosjektsamarbeid med MH. Dekanen besvarte selv henvendelsen 30.09. og avklarte saken med NKVTS. MH har ikke rapportert hva de to andre sakene dreide seg om.

3.6 NV-fakultetet

Et institutt ved NV har behandlet et anonymt varsel om mulig forskningsjuks eller uetisk adferd av en vitenskapelig ansatt i bistilling, i hans tidligere og nåværende ansettelsesforhold ved andre institusjoner, det vil si utenfor NTNU. Varselet besto i ikke spesifiserte beskyldninger om uakseptabel adferd knyttet til personalledelse, finansielle og vitenskapelige forhold samt en spesifikk beskyldning om at dette ble utredet av nåværende arbeidsgiver i 2018.

Saken er undersøkt av en komité som besto av instituttleder og nestleder forskning. Personen det ble varslet om ble intervjuet, og likedan en leder ved nåværende hjemmeinstitusjon. Det lykkes ikke å komme i kontakt med varsleren for å få en full uttalelse. Komiteen fastslår at dette i utgangspunktet dreier seg om et anonymt varsel om forhold som ligger utenfor NTNU, og at NTNU for så vidt ikke har noen plikter overfor varsler. Undersøkelsen har ikke påvist brudd på forskningsetiske normer. Dette er meddelt varsler (til anonym epostadresse), den det berører og dem som fikk kjennskap til varslet. Dokumentasjon om saken er arkivert i personalmappen til den det ble varslet om.

3.7 SU-fakultetet

Fakultetet og dets institutter har i 2021 ikke behandlet forskningsetiske saker knyttet til vitenskapelig uredelighet eller mindre grove brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Det har vært en sak ved Institutt for psykologi knyttet til REK-godkjenning av forskningsprosjekt som ble påklaget til NEM. NEM vurderte prosjektet på nytt og underkjente det. Prosjektleder har så endret prosjektet og fått ny REK-godkjenning (i 2022).

3.8 ØK-fakultetet

Fakultetet har ikke rapportert om nye forskningsetiske saker i 2021. En mulig redelighets sak fra 2019 som ble konkludert i 2020 fikk et etterspill i 2021 etter klage til Granskningsutvalget, jf. 2.1 over. FEU ga en tilleggsuttalelse i saken. Da GRU tok denne uttalelsen til etterretning og av slo behandling, er saken håndtert videre som personalsak ved fakultetet.

3.9 VM

Vitenskapsmuseet melder om én konkret sak behandlet på institutt-nivå knyttet til varsel om mulig brudd på dyrevelferd i forbindelse med forvaltningsrettet forskning. Institutt for naturhistorie meldte selv saken inn til Mattilsynet, som konkluderte med at forsøket ble gjennomført i tråd med godkjenning, men at det var forbedringspunkter. Instituttet har utbedret sine rutiner knyttet til de omtalte punktene i Mattilsynets vurdering.

Trondheim 15.03.2022

Rune Nydal
Leder Forskningsetisk utvalg

Thor Bjørn Arlov
Sekretær